

Dialog om implementeringen av demokrativillkor

Skriftlig dokumentation från ett dialogmöte mellan
civilsamhällesorganisationer och bidragsgivande
aktörer hos Myndigheten för ungdoms- och
civilsamhällesfrågor (MUCF) den 10 mars 2026

Innehållsförteckning

Deltagare	2
Dialog 1: civilsamhällesorganisationer och bidragsgivande aktörer	2
Bakgrund	4
Sammanfattning av dialog med civilsamhällesorganisationer	6
<i>Rättigheter och friheter</i>	6
Demokrativillkoren i förhållande till friheter	6
Antidemokratisk organisering och civil olydnad	6
Själv censur och synen på civilsamhällets särart	7
<i>Organisatorisk struktur och avgränsningar</i>	8
Demokratisk uppbyggnad och organisationsformer	8
Samarbetsorganisationer och paraplyorganisationer	9
Företrädarskap	10
<i>Administration och granskning</i>	11
Samordning och enhetlig tillämpning	11
Vikten av opartiskhet och integritet hos bidragsgivande aktörer	13
Ökad transparens kring granskning	14
Granskningens omfattning och ökad kontroll	15
Administrativa rutiner	18
Bidragsgivning på regional och lokal nivå	19
<i>Undantag och åtgärder</i>	20
Tillämpning av undantag	20
Tillräckliga åtgärder och möjlighet till rättelse	20
<i>Kommunikation och dialog</i>	22
Behov av stöd och vägledning	22
Behov av fortsatt dialog	24
Sammanfattning av dialog med trossamfund	27
<i>Religionsfriheten och trossamfundens särart</i>	27
<i>Organisatorisk struktur och företrädare</i>	27
<i>Granskning och administration</i>	29
<i>Undantag och åtgärder</i>	30
<i>Kommunikation och dialog</i>	30
Bilaga 1: Underlag inför dialog om demokrativillkor	32

Deltagare

Dialog 1: civilsamhällesorganisationer och bidragsgivande aktörer

- Allmänna arvsfonden
- Arbetslivsmuseernas Samarbetsråd
- Center mot våldsbejakande extremism (CVE)
- Civil Rights Defenders
- Folkets Hus och Parker
- Folkhälsomyndigheten
- Fremia
- Fryshuset
- Funktionsrätt Sverige
- Hela Sverige ska leva
- Ideell kulturallians
- Länsstyrelsen i Jönköping
- Myndigheten för civilt försvar
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF)
- Regeringskansliet (Socialdepartementet)
- RFSL
- Riksförbundet Sveriges Konstföreningar
- Riksidrottsförbundet
- Röda Korset
- Samarbetsorgan för etniska organisationer (SIOS)
- Skolverket
- Socialstyrelsen
- Studieförbunden i samverkan
- Svenska kyrkan
- Sveriges Elevkårer
- Sveriges kommuner och regioner (SKR)
- Sveriges Stadsmissioner

Dialog 2: trossamfund och bidragsgivande aktörer

- Allmänna arvsfonden
- Center mot våldsbejakande extremism (CVE)
- Evangeliska Frikyrkan
- Frälsningsarmén
- Förenade Islamiska Föreningar i Sverige (FIFS)
- Katolska kyrkan
- Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF)
- Pingst – fria församlingar i samverkan
- Regeringskansliet (Socialdepartementet)
- Socialstyrelsen
- Sveriges muslimska förbund (SMF)
- Sveriges kommuner och regioner (SKR)
- Sverige kristna råd (SKR)
- Syrisk-Ortodoxa Kyrkans Patriarkatets Ställföreträdarskap i Sverige

Bakgrund

I juni 2024 antogs propositionen *Statens stöd till trossamfund och civilsamhället – enhetliga och rättssäkra villkor* (2023/24:119), de så kallade demokrativillkoren, av riksdagen. Den nya lagstiftningen, som trädde i kraft den 1 januari 2025, avser statligt stöd till trossamfund och stöd ur Allmänna arvsfonden. Regeringskansliet har under 2025 arbetat med att införa likalydande villkor i övrig bidragsgivning till civilsamhället genom myndighetsförordningar.

I november 2024 träffades 36 civilsamhällesorganisationer och 11 bidragsgivande aktörer hos Nationellt organ för dialog och samråd mellan regeringen och det civila samhället (NOD) för en första dialog om tolkning och tillämpning av villkoren inför att de skulle börja implementeras. Under mötet diskuterades bland annat vilka konsekvenser de nya villkoren skulle kunna få för enskilda organisationer, för civilsamhällets möjligheter att verka och för relationen mellan organisationer och bidragsgivande aktörer.

I slutet av 2025 hölls ett digitalt möte med representanter från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) där civilsamhällesorganisationer gavs möjlighet att lyfta exempel och erfarenheter från den första tiden med nya demokrativillkor. MUCF har också samlat in erfarenheter från de bidragsgivande aktörerna genom en enkät och följt upp den genom digitala träffar.

Dessa samtal och enkäten låg till grund för det fysiska dialogmöte som MUCF bjöd in civilsamhällesorganisationer och bidragsgivande aktörer till den 10 mars 2026. Syftet med mötet var att öka förståelsen för civilsamhällesorganisationers respektive bidragsgivande aktörers behov och utmaningar kopplade till tillämpningen av villkoren. Mötet var också ett tillfälle för MUCF att ta emot inspel i arbetet med att utveckla myndighetens stöd till civilsamhällesorganisationer respektive bidragsgivande aktörer i tillämpningen av villkoren.

Totalt deltog representanter för 25 civilsamhällesorganisationer, sex bidragsgivande aktörer och tre övriga relevanta aktörer (Center mot våldsbejakande extremism, Sveriges kommuner och regioner samt Regeringskansliet). Av de 25 civilsamhällesorganisationerna var nio trossamfund eller paraplyorganisationer för trossamfund. Dessa nio träffades i ett separat

möte, då trossamfund omfattas av vissa undantag som inte gäller andra organisationer.

Magnus Jägerskog, generaldirektör för MUCF, inledde båda mötena med att betona vikten av dialog mellan myndigheten och civilsamhällesorganisationerna. Därefter berättade representanter från MUCF om sitt stödjande arbete som både omfattar civilsamhällets organisationer och bidragsgivande aktörer. Merparten av tiden ägnades sedan åt samtal i mindre grupper utifrån följande frågeställningar:

1. Utifrån era erfarenheter av tillämpningen av demokrativillkoret hittills, vilka aspekter upplever ni som mest angelägna att dela med er av för att tillämpningen ska fungera bra framöver?
2. Hur kan dialogen mellan enskilda bidragsgivande aktörer och sökande organisationer utvecklas för att underlätta tillämpningen av demokrativillkoret?
3. I demokrativillkorspropositionen finns särskilda undantag som kan göra att bidrag kan lämnas även om det förekommit agerande som faller under exkluderingsgrunderna. Hur ser ni, bidragsgivande aktörer och sökande organisationer, på möjligheterna och utmaningarna med att tillämpa respektive återöppna dessa undantag?

Personal från NOD förde anteckningar under samtalen och har sammanställt den här dokumentationen i samråd med MUCF. Dokumentationen sammanfattar samtalen som hölls den 10 mars och speglar deltagarnas upplevelser av och synpunkter på implementeringen av demokrativillkoren. Under mötet lyfte deltagare från både civilsamhällesorganisationer och bidragsgivande aktörer även omständigheter som gäller andra nya villkor. Dessa kommentarer redovisas inte i dokumentationen.

Inför dialogmötet skickade MUCF ut ett underlag (se bilaga 1) för att förtydliga vad som avses med "demokrativillkor" och vilka aspekter som omfattas av de villkor som började gälla i januari 2025. I underlaget bemöter MUCF några av de frågor och farhågor som diskuterats under tidigare dialoger. Där finns även svar på några av de frågor och synpunkter som framkom under dialogen den 10 mars.

Sammanfattning av dialog med civilsamhällesorganisationer

Rättigheter och friheter

Demokrativillkoren i förhållande till friheter

Några deltagare från civilsamhället lyfter utmaningar som specifikt gäller kulturorganisationer och den konstnärliga friheten. Inom kulturen är uttrycken ofta överdrivna och det går inte att rakt av hävda att ett konstverk är våldsbejakande för att det innehåller ett visst budskap. Å andra sidan förekommer det också att personer som genomför hatiska aktioner hänvisar till den konstnärliga friheten. Det är viktigt att beakta den konstnärliga friheten i förhållande till demokrativillkoren, menar deltagarna.

Yttrandefriheten bör väga tungt i bedömningar anser en deltagare från civilsamhället, särskilt i svårbedömda fall som rör till exempel seminarier och samtal. Utan en tydlig praxis som skyddar yttrandefriheten finns risk för alltför försiktiga och subjektiva tolkningar.

Antidemokratisk organisering och civil olydnad

Ett antal civilsamhällesorganisationer understryker att vaga formuleringar som ”motarbeta det demokratiska styrelseskicket” och ”antidemokratisk organisering” riskerar att få stora konsekvenser i enskilda fall och lyfter klimataktivister och människorättsförsvarare som exempel. Även skrivningarna om civil olydnad upplevs som otydliga.

Regeringskansliets deltagare understryker att det kan vara komplext att bedöma huruvida en organisations värdegrund är i linje med det demokratiska styrelseskicket. Det är en sak när en individ eller organisation begår en brottslig handling, men betydligt mer komplicerat när det finns olika perspektiv på vilka åsikter som är uttryck för demokratiska värderingar och vilka som inte är det.

En bidragsgivare berättar att de har haft några svåra avvägningar gällande överträdelser i paneldebatter och politiska aktioner. Generellt är de situationerna lättare att hantera när de är planerade än när de uppstår spontant, menar man.

Regeringskansliet lyfter att det kan finnas behov av nyanser i bedömningen av hur väl en organisation lever upp till demokrativillkoren. Den som bedömer kan behöva hitta sätt att skilja på om en organisation till exempel missat att skicka in

ett protokoll eller gjort ett extremistiskt uttalande. Om även mindre överträdelser beskrivs som "odemokratiska" så riskerar organisationer att bli stigmatiserade i onödan.

Självzensur och synen på civilsamhällets särart

Flera organisationer upplever det som motsägelsefullt att civilsamhällets organisationer, som till stor del varit och är pådrivande i att skapa ett demokratiskt samhälle, nu ska granskas och leva upp till statens definition av demokrati. Kärnan i många organisationer är just det demokratifrämjande arbetet – att inkludera en bredd av människor och åsikter. Att begränsa detta för att uppfylla demokrativillkoren kan riskera att stöden inte fullt ut kan användas till det de är avsedda för, anser ett antal organisationer. Man önskar att bidragsgivande aktörer blir bättre på att kommunicera det demokratistärkande syftet med verksamheterna och de bidrag som delas ut.

Flera deltagare från civilsamhället menar vidare att det är viktigt att civilsamhället inte ses som en sektor bland andra, utan att bidragsgivare och beslutsfattare förstår att civilsamhällets organisationer inte är egennyttiga organisationer såsom näringslivet är. Här upplever flera deltagare att bidragsgivande aktörer ofta saknar grundläggande kunskap om civilsamhället som sektor och hur civilsamhällesorganisationer skiljer från vinstdrivande verksamheter.

En riksorganisation berättar att de står inför ett dilemma när det gäller medlems- och lokalföreningars självständighet. Av princip vill man egentligen inte styra hur lokala föreningar ska utforma sina stadgar för att kunna få bidrag, det säger emot det man själv lär ut om organisering. Men ibland känner organisationen på nationell nivå sig nödgad att göra det ändå, av rädsla för att en lokal organisation ska bryta mot demokrativillkoren eller andra krav från offentliga aktörer.

Ett antal organisationer uttrycker en oro att civilsamhället ska självzensurera sig, till exempel genom att undvika att arbeta med komplexa målgrupper, finnas i vissa områden, samarbeta med vissa organisationer eller att bjuda in vissa talare eller konstnärer. Inte nödvändigtvis för att villkoren kräver det, men för att vara på den säkra sidan. Ett antal civilsamhällesorganisationer säger att det kan vara en svår fråga att prata om inom sektorn. Få organisationer vill nog erkänna att de ägnar sig åt självzensur, men samtidigt vill ingen heller vara den ledaren som

uppmanar medlemmar och medlemsorganisationer att vara modiga, för att sedan se dem bli av med finansiering när de oavsiktligt bryter mot demokrativillkoren.

Ytterligare en deltagare menar att det finns en risk att mindre föreningar väljer att inte ansluta sig till riksorganisationer av rädsla för hårdare granskning. Konsekvenser är att kontakterna inom civilsamhället blir sämre, samtidigt som myndigheterna får sämre koll på sektorn.

En organisation menar att innan det finns tillräckligt med praxis så är det svårt för civilsamhällets organisationer att förutse hur en viss situation kommer att bedömas, vilket även det riskerar att leda till självcensur och påverkar vilka man samarbetar med. Oavsett om det finns möjlighet att föra dialog med bidragsgivaren i fråga under granskningen så är skadan redan skedd om situationen blir medial, menar man.

Flera civilsamhällesorganisationer betonar att risken för självcensur minskar om bidragsgivande aktörer är tydliga med vilka krav som gäller och öppna för att föra dialog. Det är särskilt viktigt med organisationer som fått avslag eller blivit granskade, för att de ska våga söka bidrag på nytt.

En bidragsgivande aktör framhåller att civilsamhällets organisationer generellt sett är duktiga på att göra rätt och att det finns en risk att man oroar sig för olika scenarier i onödan. De flesta civilsamhällesorganisationer ska inte behöva göra förändringar i sina rutiner eller i sin verksamhet, menar man.

Organisatorisk struktur och avgränsningar

Demokratisk uppbyggnad och organisationsformer

Flera civilsamhällesorganisationer återkommer till frågan om organisationsform och vad som kännetecknar en ”demokratiskt uppbyggd” organisation. Ett exempel handlar om organisationer som tillämpar begränsad rösträtt. Det kan handla om att man inte tillåter medlemmar under en viss ålder att rösta, vilket är vanligt bland idrottsföreningar. En annan deltagare pekar på att det finns en mängd former av medlemskap, som till exempel familjemedlemskap. Hur förhåller sig det till demokratisk uppbyggnad? En deltagare från civilsamhället lyfter att MUCF har tagit fram ett vägledande dokument som, om man ska följa det till punkt och pricka, enligt deltagaren antyder att en begränsning av rösträtten innebär att

organisationen inte är demokratiskt uppbyggd. Det kan bli problematiskt om det ska vara vägledande för bidragsgivande aktörer, menar man.

MUCF förklarar att vägledningen kring demokratisk uppbyggnad togs fram under 2022 på efterfrågan från civilsamhället, och betonar att skriften är just vägledande och att det måste finnas utrymme för undantag. Med det sagt så medger MUCF att tolkningen av begreppet ”demokratiskt uppbyggd” innebär en juridisk utmaning för många bidragsgivare. Ett par exempel på svåra ställningstaganden är huruvida det är rimligt att barn inte har rösträtt i en organisation som säger sig företräda barns rättigheter, och hur mycket rösträtten kan begränsas innan det ska betraktas som odemokratiskt.

Samarbetsorganisationer och paraplyorganisationer

Frågan om vad som definierar en samarbetsorganisation och hur de bör granskas upplevs som komplicerad av flera civilsamhällesorganisationer och bidragsgivande aktörer. En bidragsgivare tycker till exempel att det är svårt att veta hur ingående en samarbetsorganisation bör granskas. En annan bidragsgivare påpekar att det är viktigt att göra skillnad på målgrupper och samverkanspartners, och att organisationer inte ska bedömas utifrån händelser inom en viss målgrupp som de är röstbärare för. En civilsamhällesorganisation påpekar att det kan vara nödvändigt att ha en samarbetsorganisation för att kunna nå en viss målgrupp eller verka på en viss plats.

Ett antal civilsamhällesorganisationer menar att vetskapen om att det finns en risk att man får sitt bidrag indraget på grund av en samarbetsorganisation riskerar att leda till beröringsskräck gentemot vissa organisationer. Man menar att organisationer kanske kommer att dra sig för att bjuda in en talare som kan uppfattas som kontroversiell, vilket hämmar det demokratiska samtalet. Det finns även en risk att civilsamhället drar sig tillbaka från platser eller grupper med stora behov, om man tror att relationen till bidragsgivande aktörer kan påverkas av att man befinner sig i ett visst sammanhang. Det försvårar civilsamhällets uppdrag att verka för demokrati och demokratiska värderingar i kontexter där det offentliga inte har samma möjligheter att påverka, menar man.

Flera deltagare anser att synen på paraplyorganisationer är otydlig. Ska till exempel en paraplyorganisation vars medlemsorganisation anses ha brutit mot demokrativillkoren kunna få fortsatt stöd? Om inte, så får det stora konsekvenser för paraplyorganisationernas möjligheter att verka, menar flera deltagare från civilsamhället.

MUCF säger att det finns behov av att fortsätta samtala om hur villkoren påverkar relationen mellan lokala och nationella organisationer, samt paraplyorganisationer.

Företräderskap

Både företrädare för civilsamhällesorganisationer och bidragsgivande aktörer berättar att de brottas med frågan om vem och vad som omfattas av begreppet företrädare. Flera efterfrågar tydligare vägledning och mer dialog kring tolkningen.

Ett exempel på när det kan bli problematiskt att definiera "företrädare" är när enstaka personer uppfattas företräda en viss organisation på grund av att de är mer kända för allmänheten än de formella företrädarna.

Några organisationer betonar att ideella ledare och förtroendevalda ofta är engagerade i flera sammanhang, inte minst på mindre orter. Det är svårt, och kanske till och med olämpligt, för en enskild organisation att ta reda på en företrädares förehavanden utanför organisationen. En deltagare jämför med arbetslivet där anställda behöver anmäla eventuella bisysslor och reflekterar över om samma krav behöver gälla företrädare inom civilsamhället.

Ett antal organisationer menar att det kan bli problematiskt att lägga allt för stor vikt vid enskilda individers ansvar i organisationen. En civilsamhällesorganisation påpekar att en viktig del i många organisationers arbete med utsatta målgrupper är att inkludera individer från målgruppen genom att till exempel låta dem företräda organisationen. Ytterligare en deltagare ger exempel på hur vissa organisationer kan ha en hög representation av personer som av förklarliga skäl är överrepresenterade när det gäller betalningsanmärkningar (eller annat som kan bli problematiskt vid granskning). Det anses problematiskt om demokrativillkoren

minskar möjligheten att ge en viss målgrupp förtroendet att företräda organisationen.

För paraplyorganisationer innebär det en särskild utmaning att kontrollera företrädare för sina medlemsorganisationer, påpekar ett antal civilsamhällesföreträdare. Särskilt för de organisationer som är starkt decentraliserade.

Administration och granskning

Samordning och enhetlig tillämpning

Flera organisationer betonar vikten av att de bidragsgivande aktörerna är samspelta och tillämpar villkoren och tolkar centrala begrepp på ett enhetligt och förutsägbart sätt. Det behövs en ökad samsyn kring vad som faktiskt omfattas av demokrativillkoren, både hos bidragsgivande aktörer och civilsamhällesorganisationer. Ett flertal begrepp upplevs som svåra att tolka och definiera av båda parter.

I nuläget upplever flera deltagare från civilsamhället att bidragsgivande aktörer tolkar och tillämpar villkoren olika, vilket gör att det finns risk för godtyckliga bedömningar. Flera civilsamhällesorganisationer uttrycker också att villkoren överimplementeras, till exempel genom att bidragsgivande aktörer ställer krav och frågor i ansökningsprocessen som går längre än vad demokrativillkoren gör.

Både civilsamhällesorganisationer och bidragsgivande aktörer lyfter att bristen på en gemensam bas att utgå från komplicerar tillämpningen av demokrativillkoren. Eftersom demokrativillkoren implementeras genom ett stort antal förordningar läggs ett stort ansvar på myndigheten att tolka hur de ska tillämpas i den egna bidragsgivningen. En bidragsgivande aktör föreslår att Regeringskansliet tar fram ett tydligare ramverk att förhålla sig till. Å andra sidan, påpekar en deltagare, så skapar myllret av förordningar och bidrag en tröghet i systemet som begränsar lagstiftarens möjlighet att införa drastiska förändringar som ger effekt i hela systemet samtidigt. En deltagare från civilsamhället framhåller att det är viktigt att samordningen inte leder till att formulär och ansökningsprocesser blir än mer omfattande och utförliga.

Flera civilsamhällesorganisationer önskar en ökad tydlighet kring hur myndigheterna, och i synnerhet MUCF, arbetar för ökad enhetlighet i tillämpningen. I dagsläget är det ett problem att man vet för lite om hur tillämpningen ser ut, menar en deltagare från civilsamhället. Några civilsamhällesorganisationer uttrycker en förväntan att MUCF systematiskt ska samla in underlag från bidragsgivande aktörer kring tillämpningen av villkoren för att skapa en överblick som civilsamhällets organisationer kan ta del av. Man betonar att ett sådant underlag gärna får vara detaljerat för att organisationerna både ska kunna dra lärdom och ha synpunkter på implementeringen.

En bidragsgivande aktör berättar att de redan nu för dialog och bevakar hur andra myndigheter gör, vilket förhoppningsvis bidrar till ökad enhetlighet. Ytterligare en bidragsgivare betonar att det finns goda förutsättningar för bidragsgivande aktörer att ha dialog med varandra och lära av varandras erfarenheter.

MUCF uppskattar konkreta inspel kring hur myndigheten kan arbeta för ökad enhetlighet och transparens. Man understryker också att MUCF inte nödvändigtvis behöver vara den myndighet som har mest kompetens på alla områden gällande demokrativillkoren, utan att man gärna lyfter fram och stöttar andra myndigheter, oavsett om det gäller sakkunskap i en viss fråga eller att man hittat ett fungerande arbetssätt.

Att invänta praxis är ett sätt att uppnå ökad enhetlighet i tillämpningen av villkoren och tolkningen av begrepp. Regeringskansliets deltagare påpekar att det kan ta tid att få fram praxis, men att det kan finnas saker som den som bedömer kan göra redan nu för att underlätta, till exempel titta på praxis inom besläktade områden för att utforma riktlinjer.

Enstaka organisationer uttrycker att man ser fram emot praxis för att reda ut svårtolkade begrepp, men att ingen inte vill vara den organisation som först blir föremål för rättslig prövning. Det finns också en oro hos vissa civilsamhällesorganisationer att bidragsgivande aktörer ska vara benägna att ge avslag i knepiga situationer för att få fram praxis. En sådan utveckling skulle skada tilliten parterna emellan, menar ett antal civilsamhällesorganisationer.

Vikten av opartiskhet och integritet hos bidragsgivande aktörer

Flera organisationer upplever att den politiska debatten påverkar hur demokrativillkoren tolkas och tillämpas i praktiken. En antal civilsamhällesorganisationer uttrycker att en hårdare politisk retorik, liksom uppmärksammade fall i media, skapar en mer restriktiv hållning där bidragsgivande aktörer blir onödigt försiktiga i sina bedömningar. En deltagare menar att det händer att politiker uttalar sig om beslut och ger sken av att det handlar om villkoren, när orsaken till beslutet egentligen var någonting annat. Det spär på osäkerheten och oron i civilsamhället. Flera organisationer upplever att det finns ett politiskt narrativ om fusk i civilsamhället som används för att motivera ökad kontroll, men att det narrativet bygger på lösa antaganden och generaliseringar. Flera deltagare från civilsamhället efterfrågar underlag som visar hur stort problemet med bidragsfusk är. Hade villkoren införts i en politisk kontext där förtroendet för civilsamhället var högre hade det inte gett upphov till samma oro, säger en deltagare från civilsamhället.

En annan civilsamhällesorganisation anser att opinionsbildning i frågor som tidigare inte sågs som kontroversiella – till exempel fattigdom och social utsatthet – i större utsträckning tolkas som att organisationen tar politisk ställning. Det väcker frågor om huruvida civilsamhället kan vara oberoende och samtidigt ta emot statliga bidrag.

Både civilsamhällesorganisationer och bidragsgivande aktörer lyfter vikten av att bidragsgivande aktörer vågar lita på sin egen kompetens och inte låter sig påverkas av politiska vindar eller medial uppmärksamhet. Man måste våga fatta korrekta, välförankrade beslut även om de ifrågasätts. Det är särskilt viktigt att myndigheter är transparenta och kommunicerar tydligt kring orsakerna bakom ett beslut.

En organisation menar att det i viss mån handlar om en sammanblandning av centrala begrepp. Till exempel talas det i villkoren om antidemokratiska ageranden, medan CVE:s uppdrag handlar om att undersöka kopplingar till antidemokratiska miljöer. En individs koppling till en viss miljö innebär inte automatiskt att organisationen agerat antidemokratiskt, menar deltagaren. CVE understryker att man aldrig deltar i eller ger förslag till beslut i sina yttranden. Det är frivilligt för bidragsgivande aktörer att vända sig till CVE för stöd, och för att

kunna göra det måste det finnas konkreta omständigheter som ger anledning att anta något. En allmän misstanke eller känsla räcker inte.

Ökad transparens kring granskning

Flera civilsamhällesorganisationer efterfrågar en ökad insyn i hur bidragsgivande aktörers granskningsprocesser går till. Man vill veta hur man väljer vilka organisationer som ska granskas och vilka rutiner som finns när den bidragsgivande aktören misstänker att en organisation inte uppfyller demokrativillkoren. Till exempel: hur och när kommunicerar man med organisationen i fråga? Ges organisationen möjlighet att inkomma med synpunkter och finns det möjligheter att rätta till felaktigheter under granskningsprocessen?

Ett antal organisationer betonar att det är viktigt att bidragsgivande aktörer kommunicerar med varandra och utvecklar en samsyn kring hur granskningsprocessen bör se ut. Om man söker medel från flera olika bidragsgivare blir det svårt om de har olika rutiner för att kontrollera och granska. Man menar att det idag finns exempel på bidragsgivare som väljer att ha en långsiktig bedömningsprocess där man vrider och vänder på utmaningar, ibland i dialog med organisationen, medan andra har en mer sluten process där man helt enkelt meddelar ett beslut.

Några organisationer pekar på Folkbildningsrådet som ett gott exempel, där processen upplevs som lagom ”trög” och förutsägbar. Som exempel på en önskan om mer transparens nämns CVE. En organisation berättar att man har begärt ut utredningar från CVE men att det är svårt att förstå vad som granskats och hur det gått till eftersom stora delar av materialet är maskat.

En bidragsgivande aktör berättar att de har en rutin där samordnaren för statsbidrag tar fram checklistor och ramar för handläggarnas bedömning, vilket upplevs fungera väl. Man har dock märkt att det är komplicerat att utföra kontroller under projektets gång. Att pausa ett projekt för att granska organisationen skapar en stor administrativ börda både för bidragsgivaren och organisationen i fråga. Krav som bygger på demokrativillkoren borde egentligen lyftas upp tidigt i en ansökningsprocess, eftersom andra krav blir oväsentliga ifall

villkoren inte uppfylls, resonerar en representant för en bidragsgivande aktör. En bidragsgivande aktör påpekar att det är viktigt att kontrollerna dokumenteras noggrant, vilket nog inte görs i tillräcklig utsträckning i nuläget.

Gällande kommunikation om granskning berättar en bidragsgivande aktör att de har som rutin att kontakta organisationen i fråga direkt när det uppstår tveksamheter, för att få deras version av situationen.

MUCF instämmer i att det är bra om bidragsgivande aktörer har liknande uppfattningar om hur granskningen ska gå till, men betonar att MUCF aldrig kan styra andra bidragsgivare. Man säger också att en bidragsgivande aktör inte ska granska en organisation eller dra in ett bidrag bara för att en annan aktör har gjort det, eftersom man har olika förordningar att förhålla sig till.

MUCF menar vidare att det i många fall är en avvägning huruvida man ska kommunicera med organisationen som granskas eller inte. I vissa fall skulle det kunna skada den enskilda visseblåsaren om organisationen får veta att man granskas. Det händer också att personer med tvivelaktigt uppsåt tipsar om en organisation och då kan det vara skadligt för organisationen om bidragsgivaren går ut med information om att organisationen granskas. Upptäcker man felaktigheter under granskningen så ska dock organisationen kontaktas skyndsamt.

Behovet av transparens lyfts också av flera organisationer när det gäller granskning. Man bör åtminstone få veta *att* man granskas, på vilka grunder och vad granskningen omfattar. Det underlättar för organisationerna att bättre förstå och anpassa sig till processen. Om det finns en osäkerhet kring hur myndigheter hanterar utredningar är risken för självcensur stor, menar en deltagare.

Samtidigt, säger några bidragsgivare, kan det finns problem med att vara allt för specifik i besluten. Det kan till exempel leda till att andra organisationer rättar sig utifrån en detalj som inte går att generalisera utifrån.

Granskningens omfattning och ökad kontroll

En fråga som engagerar både civilsamhällesorganisationer och bidragsgivande aktörer är vad som bör omfattas av granskningar. Att granska organisationer tar mycket tid i anspråk från bidragsgivande aktörer, och granskningen utgör en

administrativ börda för civilsamhällesorganisationerna som ska inkomma med det material som efterfrågas. Den ökade administrationen drabbar inte minst små organisationer, framhåller en civilsamhällesorganisation. Några bidragsgivande aktörer efterfrågar bättre verktyg och vägledning för att prioritera, granska effektivt och i lagom omfattning.

Flera deltagare tar särskilt upp granskning via sociala medier. En civilsamhällesorganisation menar att det är orimligt att granska enskilda individers aktiviteter på internet och ställa organisationen till svars för dessa. Dessutom motverkar det själva syftet med demokrativillkoren genom att hämma och begränsa organisering och engagemang. En bidragsgivande aktör säger att kontroller av sociala medier väcker frågor om integritet hos båda parter. En handläggare kan till exempel behöva använda sig av privata konton, vilket är problematiskt, och en civilsamhällesorganisation behöver dessutom skydda och respektera medlemmars rätt till privatliv.

Flera organisationer upplever oro när det blir plötsliga förändringar i relationer till bidragsgivare som fungerat väl under lång tid. Det framkommer ett antal exempel på krav som deltagare från civilsamhället anser varit orimliga. Det handlar till exempel om att man behövt anlita dubbla revisorer, att man behövt redovisa sin verksamhet trots att det finns en verksamhetsberättelse och om krav från bidragsgivare på att verksamheten ska inkludera en viss andel personer med "egen erfarenhet" av en viss livssituation – vilket är väldigt knepigt att mäta. En organisation vittnar om att man ombetts lämna ut deltagarförteckningar med personnummer, vilket är omöjligt att lämna ut både på grund av GDPR och eftersom deltagare kan ha skyddad identitet.

En större civilsamhällesorganisation berättar att man strax efter Riksrevisionens granskning av bidragsgivning till civilsamhället fick frågor om organisationens demokratiska uppbyggnad, som enligt deltagaren inte har förändrats på över hundra år. Det handlade till exempel om hur stadgarna förhöll sig till lokalföreningarna.

Generellt upplever flera organisationer att de numera utsätts för hårdare granskning och får fler detaljerade frågor, men de har svårt att säga om det beror

på demokrativillkoren eller att den politiska diskursen i stort präglas av diskussioner om ökad kontroll.

En bidragsgivare påpekar att det finns en risk att man klumpar ihop demokrativillkoren med andra regelverk och paragrafer, och att det lätt blir till ett narrativ som inte riktigt stämmer.

Sveriges kommuner och regioner (SKR) säger att kommuner och regioner har efterfrågat verktyg för att förhindra välfärdsbrott, och att ett ökat fokus på kontroll av utbetalningar även påverkar bidragsgivningen till civilsamhället.

Flera bidragsgivare säger att de har förståelse för civilsamhällesorganisationernas upplevelse och instämmer till viss del i att det finns en ökad förväntan på att bidragsgivande aktörer ska ha bättre koll på vart pengarna går, men menar att det inte är en direkt effekt av demokrativillkoren. I MUCF:s fall har man fått ökade medel för att anställa fler handläggare, ekonomer och jurister. Andra myndigheter menar att de har få resurser för att granska i den utsträckning som man förväntas göra. Samtliga bidragsgivande aktörer understryker att de allra flesta organisationer sköter sig och att man har hittills endast gett ett fåtal avslag, men i takt med att kontrollen ökat har man också hittat fler felaktigheter. En bidragsgivare tillägger att implementeringen av demokrativillkoren är en krävande process. Det är mycket nytt att ta ställning till och att man därför kan behöva ställa fler frågor och kontrollera även etablerade relationer, för att bygga upp sin kunskap. MUCF menar att man arbetat för att utveckla och förbättra de frågor man ställer till sökande organisationer och att man numera ställer färre, mer träffsäkra frågor.

MUCF tillstår att det kan vara en svår balansgång mellan tillit och kontroll. Om civilsamhället ska kunna fungera som en demokratiskola är det viktigt att man tillåts göra misstag. Här har MUCF en viktig roll i att ibland stödja andra myndigheter i sina bedömningar. MUCF anser dock att demokrativillkoren på flera sätt förtydligar vad som bör granskas och inte. Till exempel ser man inga skäl att ta hänsyn till vad en person som är anställd i en civilsamhällesorganisation gör på fritiden.

Administrativa rutiner

Flera deltagare betonar att det finns ett egenintresse hos de allra flesta civilsamhällesorganisationer att ha koll på sin egen organisation och verksamhet, inte minst bland de organisationer vars ekonomi till stor del består av gåvor från privatpersoner. En deltagare påpekar att civilsamhällets egna mekanismer och rutiner dock inte alltid bedöms som tillräckliga av bidragsgivande aktörer.

När det kommer till att underlätta för civilsamhället att rapportera till bidragsgivande aktörer så efterfrågas digitaliserade system hos alla myndigheter. En organisation uttrycker att MUCF:s system och arbetsätt bör vara normerande för andra bidragsgivande aktörer.

Flera myndigheter upplever att det är enklare att förmedla bidrag till riksorganisationer, både för att stora organisationer är enklare att granska och för att mindre lokala organisationer har svårare att hantera det administrativa. De administrativa kraven behöver stå i proportion till bidragssumman, menar man. En civilsamhällesorganisation påpekar att en ökad administrativ börda på riksnivå i förlängningen ofta drabbar lokalföreningarna, och det bör man göra allt för att undvika. Dessutom har stora riksorganisationer eller paraplyorganisationer varken mandat eller resurser att styra och kontrollera medlems- eller lokalföreningar.

Regeringskansliets deltagare lyfter att en viktig del i legitimiteten för den svenska civilsamhällespolitiken är att de administrativa kraven för civilsamhällets organisationer inte går längre än nödvändigt. Det är i regeringens intresse att administrationen inte går för långt. Med det sagt kan granskning vara nödvändig och legitim även när organisationerna upplever den som omfattande och otillbörlig.

Om organisationer upplever att det är allt för osäkert och krångligt att söka bidrag är risken att man avstår från att söka stöd, säger både representanter från civilsamhället och bidragsgivare. Då behöver man hitta finansiering någon annanstans, vilket leder till mindre insyn och i värsta fall att organisationen utvecklas i en ickedemokratisk riktning. En deltagare från en civilsamhällesorganisation menar att det finns organisationer som överväger att sluta söka offentligt stöd bland annat på grund av demokrativillkoren.

Bidragsgivning på regional och lokal nivå

Ett antal civilsamhällesorganisationer lyfter att det är problematiskt att kommuner och regioner utformar egna demokrativillkor som i vissa fall är snarlika de statliga villkoren, men i vissa fall helt annorlunda. Ibland är det till och med svårt att få veta vilka villkor som gäller kommunalt. Några organisationer upplever att kommunernas bedömningar är godtyckliga och att det saknas tydliga motparter att föra dialog med.

På kommunal nivå händer det att villkoren används som ett skäl för att granska enstaka organisationer medialt, och som en anledning för oppositionspolitiker att kritisera enskilda organisationer som får kommunala bidrag, menar några civilsamhällesorganisationer. Uttalanden på sociala medier får dessutom särskilt stor effekt på lokal nivå. Att bli granskad i media, bli ett slagträ i en politisk debatt eller vara inblandad i en kritikstorm på sociala medier kan orsaka stor skada, särskilt på lokal nivå, även om man de facto inte brutit mot villkoren.

En bidragsgivande aktör uppfattar att många kommuner känner en press att fördjupa granskningar och öka kontrollen av civilsamhällesorganisationer, trots att de inte är bundna av lagstiftning eller förordningar. Deltagaren menar att det borde gynna civilsamhället om såväl myndigheter som regioner och kommuner tillämpade villkoren på liknande sätt och föreslår att myndigheter bör föra mer dialog med kommuner och regioner.

Även bidragsgivande aktörer och beslutsfattare på regional och kommunal nivå borde kunna få stöd och vägledning från MUCF, menar ett antal deltagare från båda parter. Rent konkret pekas underlaget som skickades ut inför dialogmötet ut som något som skulle vara till hjälp lokalt.

Sveriges kommuner och regioner (SKR) understryker att kommuner och regioner inte omfattas av demokrativillkoren utan styrs av kommunallagen och statsstödsregler. Trots detta har många, särskilt större kommuner, valt att anamma villkoren, medan mindre kommuner inte har samma behov av villkor då civilsamhället är mer överskådligt och det ofta finns en större tillit mellan parterna. Demokrativillkoren har dock fått en normerande effekt, delvis på grund av politiska signaler om möjlig framtida reglering. De ställningstaganden som görs av MUCF och andra bidragsgivare på nationell nivå sätter i stor utsträckning ramarna för hur regioner och kommuner agerar, menar SKR.

Sveriges kommuner och regioner (SKR) säger att man gärna uppmuntrar kommuner och regioner till att ha dialog om demokrativillkor med trossamfund och andra civilsamhällesorganisationer.

Undantag och åtgärder

Tillämpning av undantag

Under dialogmötet diskuterades möjligheten för civilsamhällesorganisationer och bidragsgivande aktörer att använda sig av de särskilda undantag som finns i demokrativillkorspropositionen. Dessa undantag handlar till exempel om att bidragsgivaren ska ta hänsyn till ifall det rör sig om ett enstaka agerande och huruvida organisationen tagit avstånd från agerandet och vidtagit lämpliga åtgärder för att det inte ska hända igen.

Såväl deltagare från civilsamhällesorganisationer som bidragsgivande aktörer lyfter att det inte är helt enkelt att tolka huruvida en situation omfattas av undantagen eller inte. En bidragsgivande aktör säger att tolkning av undantagen är ett utvecklingsarbete som bör ske i dialog med andra myndigheter. Vissa situationer kan vara svåra att förutse, det instämmer både bidragsgivare och organisationer i. Exempelvis om man som individ eller organisation deltar i en demonstration, där det visar sig finnas personer eller organisationer som uttrycker sig antidemokratiskt. Hur åtgärdar man det i efterhand? Flera civilsamhällesorganisationer instämmer i att det är viktigt att bidragsgivande aktörer för dialog med varandra om hur man tolkar och applicerar undantagen.

En bidragsgivande aktör påpekar att det också är viktigt att organisationer som söker bidrag själva känner till regelverket så att de kan bemöta beslut och själva peka på relevanta undantagsregler. Om organisationer förstår vilka delar av verksamheten som kan falla inom undantagen blir det lättare att föra en konstruktiv dialog.

Tillräckliga åtgärder och möjlighet till rättelse

Flera civilsamhällesorganisationer understryker vikten av att man får information ifall man gjort fel och ges reell möjlighet att åtgärda problemen. Det kräver att det finns ett visst tidsutrymme mellan det att bidragsgivaren upptäcker ett fel och ger

ett eventuellt avslag. Ett plötsligt indraget bidrag kan få betydande ekonomiska konsekvenser för hela organisationen, och om organisationen svartmålas utan att ha getts en chans att förklara situationen eller åtgärda problemen så kan det vara svårt att bygga upp förtroendet. Det är särskilt viktigt att inte dra förhastade slutsatser när det gäller ageranden som skulle kunna falla inom ramen för yttrandefriheten, tillägger en civilsamhällesorganisation.

En bidragsgivande aktör menar att man vid upprepade tillfällen använt sig av undantagsbestämmelserna när det handlat om brott mot villkoren vid enstaka tillfällen, och där organisationen vidtagit tydliga åtgärder. En annan bidragsgivare betonar att det är fördelaktigt om bidragsgivande aktörer ger organisationer möjlighet att vidta åtgärder innan det gått så långt att man tvingas ge avslag eller avbryta ett samarbete. Kanske kan man utveckla någon typ av varningssystem, resonerar deltagaren.

Många deltagare lyfter att det är otydligt vad som anses vara en ”tillräcklig åtgärd”. Förväntas man till exempel informera om vidtagna åtgärder och ta avstånd offentligt? Hur detaljerad ska rapporteringen till bidragsgivaren vara? Hur skyndsamt förväntas man agera? Det behövs vägledning och en samsyn kring var gränserna går och hur man som såväl civilsamhällesorganisation som bidragsgivare kommunicerar på ett ansvarsfullt sätt.

MUCF betonar att bedömningen till stor del handlar om ifall organisationen gjort tillräckligt för att förebygga att det uppstår situationer som strider mot demokrativillkoren. Det kan till exempel vara att informera en gästtalare om vad som gäller. Flera civilsamhällesorganisationer understryker att det kan vara svårt, och ibland olämpligt, för den nationella organisationen att ställa krav på och kontrollera lokala föreningar i allt för hög utsträckning.

Flera civilsamhällesorganisationer säger att man har utarbetade rutiner både för att granska sig själva och för att hantera uppkomna situationer i den egna organisationen eller rörelsen. Man är dock osäker på hur dessa rutiner påverkas av extern granskning och om anses tillräckliga ur bidragsgivarnas perspektiv.

När det kommer till avslag så understryker MUCF vikten av att ett avslag inte innebär ett avslut för relationen mellan myndigheten och organisationen i fråga. Det är viktigt att bidragsgivande aktörer tar upp kontakten igen efter ett avslag

och arbetar vidare med de problem som finns. Ett avslag betyder inte att man aldrig kan bli beviljad medel igen. Det behöver vara tydligt för organisationen hur vägen tillbaka ser ut. Det spelar roll om det handlar om enskilda händelser som behöver åtgärdas eller enstaka företrädare som kan bytas ut, eller om det är mer genomgående problem i organisationen. Det finns dock en risk att en nära dialog efter ett avslag signalerar att löfte om att man kommer att bli beviljad medel igen, vilket man inte kan garantera.

Kommunikation och dialog

Behov av stöd och vägledning

Såväl civilsamhällesorganisationer som bidragsgivande aktörer framför att stöd och vägledning (gärna med utgångspunkt i konkreta exempel) är en viktig väg framåt för att uppnå en förtroendeingivande implementering av demokrativillkoren.

Flera bidragsgivande aktörer uttrycker att de fått bra stöd från MUCF i implementeringen av demokrativillkoren, men att man i många fall redan reglerat sina rutiner av andra skäl. Ett antal bidragsgivande aktörer uttrycker att man fortfarande brottas med att tolka vissa skrivningar i villkoren, till exempel när det gäller undantagen och olika centrala begrepp.

MUCF betonar att det är viktigt att samla in synpunkter och behov från civilsamhället för att myndigheten ska kunna anpassa sitt stöd. Om det inte är möjligt att möta civilsamhällets behov och önskemål, till exempel på grund av lagstiftning, ska man kunna förklara det. MUCF har också möjlighet att föra synpunkter vidare till andra bidragsgivande aktörer.

En organisation menar att det är viktigt att det finns en koppling mellan MUCF:s stödjande och kontrollerande funktioner. Annars, menar man, finns stor risk att man får ett besked från stödfunktionen som sedan inte tillämpas av den kontrollerade funktionen. Det är viktigt att bidragsgivande aktörer för en intern dialog mellan olika funktioner, menar deltagaren.

Flera organisationer efterfrågar en rådgivningsfunktion kopplad till villkoren, en organisation menar att en sådan funktion bör vara neutral och frikopplad från beslutsfattande funktioner. Det är avgörande med en kontinuitet i dialogen,

menar en civilsamhällesorganisation. Man skulle särskilt uppskatta att snabbt kunna bolla frågor inför planerade arrangemang, nya samarbetsaktörer, stadgeändringar eller en situation som blivit medialt uppmärksammas. Ett sätt att upprätthålla kontinuiteten är att ha kontakt med en och samma handläggare genom hela processen.

MUCF påminner om att det inte går att garantera att en bidragsgivare fattar beslut i linje med rådgivningen och att det behöver framgå tydligt. MUCF har förståelse för att sökande organisationer vill ha så mycket information som möjligt på förhand, men menar att det behöver finnas en viss abstraktionsnivå. Varje enskilt beslut bidrar till praxis vilket gör att bedömningar förändras löpande.

Några deltagare från civilsamhället betonar att det är viktigt att riksorganisationer, så långt det är möjligt, kan underlätta för lokala föreningar att göra rätt, inte minst i ungdomsorganisationer. Flera civilsamhällesorganisationer understryker att det är en sak för förtroendevalda och anställda på nationell nivå att ta till sig ny kunskap och nya rutiner, men en helt annan sak för ideellt aktiva och små lokalföreningar runt om i landet. Civilsamhället efterfrågar hjälp att förstå och förklara vad villkoren innebär för dessa målgrupper, i praktiken. En organisation önskar att MUCF samlar exempel på hur villkoren tillämpats och olika dilemman som kan uppstå och paketerar detta på ett pedagogiskt sätt för att organisationer ska kunna använda dem när man till exempel utbildar ideella ledare.

En bidragsgivande aktör berättar att de har informationsträffar i samband med utlysningar, ibland tillsammans med andra liknande bidragsgivare. Där ingår bland annat information om demokrativillkoren och de kriterier som handläggarna förhåller sig till i ansökningsförfarandet. Deltagaren instämmer dock i att bedömningsgrunderna med fördel skulle kunna bli mer transparenta, särskilt vid avslag. En annan myndighet berättar att de organisationer som beviljats stöd erbjuds ett uppstartsmöte där man går igenom villkoren tillsammans.

Flera representanter säger att bidragsgivande aktörer bör vara medvetna om risken att organisationer censurerar sig själva i kontakten med bidragsgivare. Det finns en farhåga hos många organisationer att man blir misstänkliggjord genom

att ställa frågor och be om stöd, menar man. En organisation berättar att flera av deras medlemsorganisationer tackat nej till stöd från den nationella organisationen när de utsatts för granskning. Steget till att föra dialog med en bidragsgivare är ännu större. Man chansar hellre och försöker lösa problemet internt.

Det finns även en oro kring vad som händer med de uppgifter som samlas in i den rådgivande kontakten med bidragsgivande aktörer, påpekar en civilsamhällesorganisation. Vad sparas och vem får tillgång till informationen?

Flera civilsamhällesorganisationer framhåller att det vore önskvärt att bidragsgivande aktörer samordnar sig och använder samma terminologi i sin externa kommunikation, något som flera bidragsgivare instämmer i. MUCF säger att det ingår i myndighetens uppdrag att stötta bidragsgivande aktörer i att skapa samsyn kring begrepp. Ett antal bidragsgivande aktörer uppmanar MUCF att inta en ledarposition när det gäller att sprida information om villkoren och tillämpningen.

En civilsamhällesorganisation efterfrågar att bidragsgivare identifierar vilka sökande organisationer de har gemensamt, för att kunna rikta samlad kommunikation till dem. Ett antal bidragsgivande aktörer instämmer i att det finns flera skäl att samverka med myndigheter som har liknande förordningar för att till exempel samla in underlag och kommunicera.

Riksförbund och paraplyorganisationer lyfts som bra kanaler för att nå ut med information till många. Dessa organisationer får redan idag många oroliga frågor om demokrativillkoren vilket gör det extra viktigt att de får tydlig information och vägledning från bidragsgivande aktörer.

Behov av fortsatt dialog

Flera organisationer framhåller att en öppen, proaktiv dialog mellan bidragsgivande aktörer och civilsamhällesorganisationer är avgörande. Ett antal civilsamhällesorganisationer föreslår att MUCF återigen ordnar ett större dialogmöte om knappt ett år, när det har varit val och alla myndigheter samlat på sig fler erfarenheter från tillämpningen. Man menar att MUCF generellt har en

viktig roll i att uppmuntra till och samordna dialog mellan enskilda bidragsgivare och civilsamhällesorganisationer, såväl som mellan bidragsgivande aktörer.

En civilsamhällesorganisation understryker vikten av att också bjuda in organisationer som inte tar emot statsbidrag till dialog. När finansieringen till en organisation dras in förlorar man möjligheten att kontrollera dess demokratiska grund. Om man utöver detta utesluter organisationen från all form av kontakt med staten så ökar risken för radikalisering. Att ändå bjuda in till dialog är ett sätt för myndigheter att bibehålla en viss insyn i och relation till dessa organisationer, menar deltagaren.

Deltagare från såväl bidragsgivande aktörer som civilsamhällesorganisationer anser att det underlättar lärande och dialog att utgå från praktiska exempel. En myndighet berättar om ett nätverk för bidragsgivande aktörer där man kan diskutera (anonymiserade) ärenden med andra bidragsgivare. Deltagaren upplever det som värdefullt och menar att det bidrar till välavvägda bedömningar och att det skapas en samsyn mellan myndigheter. Det betyder dock inte att alla myndigheter nödvändigtvis gör samma bedömning av en viss organisation.

Flera bidragsgivande aktörer tycker att det vore bra att hitta ett forum för att resonera kring ”gråzoner” tillsammans med civilsamhällesorganisationer. Det kan bidra till en nyanserad bedömning och att hitta en rimlig nivå i väntan på praxis. Rent konkret föreslår ett antal deltagare från båda parter att det inrättas någon form av civilsamhällesråd kopplat till demokrativillkoren.

Det är dock viktigt att hitta former för lärande som gör att det inte blir stigmatiserade för enskilda organisationer att utgöra ett praktiskt exempel eller lyfta svåra situationer, understryker ett par deltagare från civilsamhället. Det får inte blir allt för specifikt, eller innebära ytterligare en administrativ börda.

Några organisationer lyfter Folkbildningsrådet som ett gott exempel på hur man kan arbeta med dialog i förebyggande syfte. De genomförde till exempel en utbildning för studieförbunden där deltagarna arbetade med specifika fall. Det skulle förmodligen gå att göra i ett nätverk av civilsamhällesorganisationer där man diskuterar knepiga situationer i relation till demokrativillkoren.

Studieförbund som misstänker oegentligheter kan även kontakta

Folkbildningsrådet för att diskutera frågan och få stöd i att hantera utmaningar inom befintliga ramar.

Folkbildningsrådet har även kontakt med CVE och tidigare SST, vilket skapar en trygghet och tydlighet för studieförbunden. MUCF bedömer att Folkbildningsrådets vägledning är användbar även för andra aktörer, även om folkbildningen har ett större ansvar för sina samarbetsorganisationer.

Förutom Folkbildningsrådet lyfter civilsamhällesorganisationer och bidragsgivande aktörer ytterligare några former för dialog och rådgivning som kan fungera som inspiration för andra myndigheter: Allmänna arvsfondens rådgivningsfunktion, Tillväxtverkets ”föransökan” för EU-stöd och MUCF:s ”stäm av din projektidé”. Dessa funktioner kan innebära mer administration i ett första skede, men å andra sidan ger de bättre ansökningar och färre problem senare i processen.

Ett antal organisationer lyfter att det inte är självklart att alla bidragsgivare ser sig själva som en aktör som har betydelse för civilsamhället. De bidragsgivare som inte fått ett uttalat uppdrag att kommunicera eller ge stöd kopplat till de nya villkoren behöver stöd för att förstå att förändringarna påverkar deras relation till civilsamhället, anser ett antal deltagare från civilsamhället. Kulturrådet lyfts som ett exempel på en myndighet som främst betraktar sin bidragsgivning som stöd till kulturutövare, men som i praktiken har stor påverkan på ideella organisationer.

Några deltagare från civilsamhället upplever att det varit positivt att ha dialog med politiker från regeringsunderlaget, men att man känner sig osäker på huruvida man kan lita på deras uttalanden om hur villkoren kommer att användas.

Sammanfattning av dialog med trossamfund

I dialogmötet med trossamfunden utgick man från samma frågeställningar som i mötet med övriga civilsamhällesorganisationer. Trossamfundens synpunkter och farhågor överensstämmer till stor del med övriga civilsamhällesorganisationers medskick, men trossamfunden betonar några saker som man anser har särskild stor påverkan på religiösa verksamheter och organisationer. Här följer en sammanfattning av dialogen med trossamfunden.

Religionsfriheten och trossamfundens särart

Flera trossamfund framhåller att bidragsgivande aktörer ofta saknar en förståelse för trossamfundens särart och religionsfrihetens innebörd. Flera trossamfund upplever att offentliga aktörer ofta har förutfattade meningar och verkar betrakta trossamfund som lite aparta jämfört med andra civilsamhällesorganisationer, vilket man menar vittnar om okunskap. I själva verket samlar och engagerar trossamfunden fler människor än många av de stora organisationerna och rörelserna, säger en deltagare.

Det är en utmaning för trossamfund, vars verksamhet grundar sig i religiösa övertygelser och i vissa fall en månghundraårig tradition, att anpassa sig efter nya villkor och arbetssätt. En deltagare vittnar om att de behövt lägga ner viss verksamhet på grund av detta. Några trossamfund menar att de begränsade kunskaperna om trossamfund och religiös verksamhet leder till att bidragsgivande aktörer ställer onödigt höga krav på trossamfund och övertolkar demokrativillkoren.

MUCF och ett antal andra bidragsgivande aktörer tillstår att de har begränsad erfarenhet när det gäller att pröva ansökningar mot religionsfrihet, och att det kommer att vara en lärandeprocess.

Organisatorisk struktur och företrädare

Flera trossamfund menar att bidragsgivande aktörer har en låg förståelse för trossamfundens uppbyggnad och organisationsstruktur. Det har i vissa fall skapat problem i relationen till bidragsgivare, och det har till exempel förekommit att

bidragsgivare ifrågasatt huruvida samfundet är demokratiskt uppbyggt. Inte sällan har ett trossamfunds organisationsform, hierarkier och syn på medlemskap sin grund i teologiska uppfattningar och djupt rotade traditioner, vilket gör det komplicerat för trossamfund att anpassa sig efter förändringar i regelverk.

Inom en del trossamfund kan det till exempel finnas grupper som ses som en del av rörelsen, men inte tillhör organisationen i formell mening. Flera trossamfund lyfter också att man har en stark internationell koppling, och att det är vanligt förekommande med till exempel gästtalare. Ibland har man även en organisationsform som innebär att företrädare i utlandet har viss påverkan på den svenska organisationen. Dessa förhållanden komplicerar frågan om vem som räknas som företrädare, menar flera deltagare. Det kan också förekomma kulturella skillnader i synen på ”demokratiska värderingar”, påtalar ett trossamfund.

Flera trossamfund lyfter också att det är otydligt hur villkoren ska appliceras på paraplyorganisationer. Inom religiösa samarbetsorganisationer har medlemmarna ofta olika traditioner och teologiska utgångspunkter som gör att man har olika syn i sakfrågor, men man sluter upp bakom en gemensam trosbekännelse. Att utreda enskilda trossamfunds uppfattningar och kräva samsyn och i olika frågor skulle vara enormt tidskrävande och dessutom leda till splittring och minskad dialog, menar ett antal deltagare.

Att kunna samarbeta trots skillnader upplevs som mycket viktigt och meningsfullt för många trossamfund. Därför blir frågan om företrädarskap, samarbetsorganisationer och synen på paraplyorganisationer central för trossamfunden, anser ett antal deltagare.

MUCF tillstår att det behövs fler samtal om relationen mellan olika nivåer inom en organisation och om paraplyorganisationer. Myndigheten uppfattar att det finns en viss rädsla bland organisationer och trossamfund för att ingå i större sammanhang eftersom att man är orolig för att situationer i andra delar av organisationen ska spilla över på den egna.

Granskning och administration

Flera trossamfund anser, liksom flera civilsamhällesorganisationer, att centrala begrepp i demokrativillkoren behöver förtydligas, och att bidragsgivande aktörer aktivt behöver arbeta för en enhetlig implementering av villkoren.

Flera trossamfund vittnar dels om en ökad oro för att bli granskad, dels om en ökad administrativ börda. Den administrativa bördan anses framförallt vara kopplad till det nya kravet på att trossamfund ska redovisa antal betjänade för att vara berättigade till statsbidrag. Kravet om antal betjänade är inte en del av demokrativillkoret, men det lyfts som ett exempel då många samfund, inte minst lokala församlingar, upplever det som nära kopplat till de nya demokrativillkoren och en del i en trend som syftar till att öka kontrollen av religiösa verksamheter.

Avsaknaden av praxis och otydlighet kring hur granskning och tillsyn av trossamfund kommer att gå till skapar oro och utrymme för spekulation bland samfund och församlingar. Ett antal trossamfund befärrar att bristen på praxis och rutiner för tillsyn, i kombination med en samhällsdebatt som betonar hårdare granskning, gör bidragsgivare försiktiga i sina bedömningar och mer benägna att ge avslag för att i stället låta rättsväsendet pröva saken. En sådan utveckling skulle skada förtroendet hos trossamfunden, menar en deltagare, och understryker att praxis behöver utvecklas i samförstånd.

Flera trossamfund upplever liksom övriga civilsamhällesorganisationer att många kommuner och regioner inför egna demokrativillkor som ibland implementeras godtyckligt. Det händer att man inom enstaka kommuner drar alla trossamfund över en kam och helt enkelt inte ger bidrag till religiös verksamhet. Här ser man att MUCF kan fylla en viktig roll som rådgivare och utbildare gentemot kommuner och regioner.

Några trossamfund säger, i likhet med flera andra civilsamhällesorganisationer, att man gärna vill få information om hur vanligt förekommande det är att trossamfund bryter, eller misstänks bryta mot, demokrativillkoren, samt hur vanligt det är med allvarliga överträdelser.

Undantag och åtgärder

Liksom andra civilsamhällesorganisationer lyfter flera trossamfund frågan om vad som anses vara en tillräcklig åtgärd för att omfattas av undantagen. Ett antal trossamfund menar att uteslutning av medlemmar eller företrädare som åtgärd är särskilt problematiskt när det gäller trossamfund. En religiös övertygelse är djupt personlig och uteslutning kan innebära en personlig tragedi för individen och en kris för samfundet i fråga.

Trossamfunden belyser särskilt olika organisationsformers begränsningar när det gäller möjligheten till rättelse. I hierarkiska samfund har man större möjlighet att vidta åtgärder i situationer som uppstår i lokala församlingar, medan andra samfund inte har samma möjlighet eller mandat. Det kan i vissa fall vara svårt, och olämpligt, för den nationella organisationen att ställa krav och kontrollera lokala föreningar och församlingar i allt för hög utsträckning.

Flera trossamfund menar att man har utarbetade rutiner för att hantera uppkomna situationer i den egna organisationen eller rörelsen, men att man är osäker på hur dessa rutiner påverkas av extern granskning och om de bedöms vara tillräckliga av bidragsgivande aktörer.

Ett antal trossamfund uppger att det finns en oro för att man automatiskt ska bli diskvalificerad för alla typer av statliga stöd om man inte uppfyller kraven för statsstöd till trossamfund.

Kommunikation och dialog

Samtliga trossamfund betonar vikten av dialog med det offentliga, inte minst med MUCF. Att träffas regelbundet stärker tilliten och minskar risken för självcensur. Även MUCF och deltagare från Regeringskansliet betonar vikten av en ömsesidig dialog där det finns utrymme att diskutera de dilemman och avvägningar som respektive part står inför. MUCF framhåller att det ska vara enkelt för civilsamhället, trossamfund såväl som andra organisationer, att ta kontakt med offentliga aktörer. Man ska inte behöva fundera på vilken del av myndigheten man ska ta kontakt med.

Några trossamfund uttrycker oro för att ytor för dialog ska försvinna eller att man inte ska få använda dem för att diskutera bidragsgivning. Man önskar regelbundna

träffar med MUCF för att bygga tillit och skapa samsyn. Det kan vara en blandning av digitala och fysiska möten, och även om myndigheten kan sätta agendan till viss del önskar man även att trossamfunden själva ska kunna lyfta aktuella frågor. Ett förslag är att använda sig av befintliga interreligiösa råd för att föra dialog. Ett trossamfund säger att det vore värdefullt att ingå i samma sammanhang som övriga civilsamhällesorganisationer.

MUCF uppmuntrar trossamfunden att bjuda in myndigheten till sina sammanhang, inte minst för att prata om demokrativillkor. Sveriges kommuner och regioner (SKR) säger att man gärna uppmuntrar kommuner och regioner att föra dialog med lokala trossamfund, inte minst gällande demokrativillkoren.

Några trossamfund anser att bidragsgivande aktörer behöver bli bättre på att anpassa sitt språk och sin kommunikation i kontakt med trossamfund, och att man gärna är behjälplig med detta.

Datum
2026-03-04

Underlag till dialog om demokrativillkor

1. Dialogen den 10 mars

I juni 2024 antogs demokrativillkorspropositionen av riksdagen. Samma år samlade MUCF och NOD civilsamhällesorganisationer och relevanta bidragsgivande aktörer för en dialog om tolkning och tillämpning av villkoren inför att de skulle börja implementeras i januari 2025.

Nu har det gått över ett år sedan villkoren började implementeras och såväl civilsamhällesorganisationer som bidragsgivande aktörer har samlat på sig en del erfarenhet. I samarbete med NOD arrangerade MUCF i november 2025 en dialog med det civila samhället om deras erfarenheter och upplevda utmaningar under det första året med de nya demokrativillkoren. MUCF har också, genom enkät och dialoger, samlat in erfarenheter från bidragsgivande aktörer.

Nu är det dags för nästa steg där vi följer upp och låter organisationer och bidragsgivare gemensamt fördjupa sig i frågeställningar som finns. För att möjliggöra en så bra och givande dialog som möjligt, har vi valt att begränsa antalet deltagare till ett urval av organisationer och bidragsgivare. Urvalet är gjort med ambitionen att samla så många relevanta perspektiv som möjligt och skapa goda förutsättningar för konstruktiva samtal där alla deltagare får utrymme att komma till tals.

Målet med dialogen är att öka förståelsen för varandras behov och perspektiv samt utbyta erfarenheter utifrån tillämpningen av villkoren. Dialogen kommer också att ge MUCF värdefulla inspel kring hur vi ska fortsätta att utveckla myndighetens stöd till bidragsgivande aktörer och det civila samhället.

2. Underlagets syfte och innehåll

När frågan demokrativillkor omnämns och diskuteras förekommer ofta olika begrepp, tolkningar och varierande förståelse för vad som faktiskt avses. Spretighet i terminologi och innehåll försvårar samtalet och riskerar att skapa oklarhet och missförstånd.

MUCF har tagit fram detta underlag med syftet att konkretisera innehållet vid dialogen och skapa förutsättningar för ett bra samtal genom att:

- tydliggöra vad som avses med demokrativillkor,
- sammanfatta det som framkommit i MUCF:s dialoger och aktiviteter med civilsamhällesorganisationer och bidragsgivande aktörer,
- gå igenom frågor om demokrativillkor.

Informationen i underlaget bygger på regeringens uttalanden i demokrativillkorspropositionen (prop. 2023/24:119). Eftersom det ännu saknas praxis för det uppdaterade demokrativillkoret är propositionen i dagsläget den viktigaste rättskällan för både bidragsgivande myndigheter och civilsamhällesorganisationer. Propositionen ger redan nu vägledning om centrala utgångspunkter och hur bedömningar förväntas göras. Däremot går det inte i dagsläget att uttömmande beskriva de situationer och ageranden som ska bedömas bryta mot demokrativillkoret.

MUCF har i egenskap av myndigheten för civilsamhälle och unga en roll att bidra till förutsättningarna för det civila samhället att verka som en central del av demokratin. MUCF kommer att följa rättsutvecklingen och, samtidigt som praxis successivt förtydligar gränsdragningar, arbeta för att skapa goda förutsättningar för en tydlig och enhetlig tillämpning. Det kommer bland annat att ske genom stödmaterial, dialog och erfarenhetsutbyte samt genom att systematiskt ta till vara lärdomar från de ärenden som uppstår.

3. Vad pratar vi om när vi pratar om demokrativillkor?

Demokrativillkor är till för att säkerställa att offentliga medel går till verksamheter som är förenliga med samhällets grundläggande demokratiska värderingar. Demokrativillkor har funnits under många år i den statliga bidragsgivningen. De har inkluderats tillsammans med andra sorters villkor, i de lagar och förordningar som styr de bidragsgivande aktörernas prövning av om en organisation ska beviljas bidrag. Demokrativillkor har förekommit och förekommer i tre olika former som fokuserar på olika delar av en organisation; a) dess syfte, b) dess uppbyggnad och c) dess verksamhet. Det demokrativillkor som uppdaterats från och med januari 2025 avser organisationers verksamhet. Demokrativillkor som avser organisationers syfte eller demokratisk uppbyggnad har inte genomgått någon förändring, då regeringen inte ansett det föreligga behov av att ändra de befintliga villkoren.

Demokrativillkor avseende en organisations verksamhet har alltså sedan tidigare funnits i många av de lagar och förordningar som reglerar bidrag till civilsamhället. På grund av att denna typ av villkor ansetts vara spretiga och ottydligt formulerade, med bristande likvärdighet och rättssäkerhet som följd, har det i stället skapats ett enhetligt villkor som implementeras genomgående i den statliga bidragsgivningen till civilsamhället.

Det uppdaterade och enhetliga demokrativillkoret består nu av fyra exkluderingsgrunder som anger att bidrag inte ska kunna lämnas om organisationen, eller dess företrädare, inom ramen för verksamheten,

- utövar våld, tvång eller hot mot en person eller på annat sätt kränker en persons grundläggande fri- och rättigheter,
- diskriminerar personer eller grupper av personer eller på annat sätt bryter mot principen om alla människors lika värde,
- försvarar, främjar eller uppmanar till sådana ageranden, eller
- motarbetar det demokratiska styrelseskicket.

Vid bidrag som avser projekt omfattas även samarbetsorganisationer inom ramen för projektet, och företrädare för dessa, av villkoret. Detta gäller dock inte för trossamfund.

En viktig del i det uppdaterade villkoret är att det finns särskilda undantag som kan göra att bidrag kan lämnas även om det förekommit agerande som faller under exkluderingsgrunderna. De särskilda undantagen är centrala för att regelverket inte ska bli orimligt betungande. Det gäller särskilt i verksamheter som bygger på ideellt engagemang, där det kan vara särskilt svårt att förutse ageranden som strider mot demokrativillkoret. Vid prövningen ska bidragsgivarna kunna beakta om organisationen tagit avstånd, vidtagit adekvata åtgärder för att förhindra upprepning, och om det rör sig om ett enstaka eller ett långt tillbaka liggande agerande. Undantaget ska samtidigt tillämpas restriktivt, och vid särskilt allvarliga ageranden bör bidrag inte kunna beviljas.

I förarbetena till demokrativillkoret har regeringen lämnat närmare information om hur de bidragsgivande aktörerna ska göra sina bedömningar. Regeringen beskriver vilka omständigheter som ska tas hänsyn till och exempel på situationer och ageranden som omfattas eller inte omfattas av demokrativillkoret (se sidorna 56–115 i propositionen 2023/24:119). En viktig sådan aspekt är att religionsfriheten och trossamfundens rätt till autonomi och inre liv påverkar bedömningen av trossamfundens ageranden.

4. Sammanfattning av tidigare insamlad information

Dialog med civilsamhället

Den 17 november 2025 arrangerade MUCF tillsammans med NOD en digital dialogträff om demokrativillkor för civilsamhällesorganisationer. I samtalet framkom att många organisationer upplever osäkerhet kring hur villkor tolkas och tillämpas av olika bidragsgivare. Det upplevs att det finns skillnader i tillämpningen mellan olika bidragsgivare, och att det förekommer brister i kunskap och förståelse om skilda förutsättningar för olika typer av civilsamhällesorganisationer. Flera betonade behov av tidig dialog, ökad enhetlighet och tydligare vägledning för att minska risken för missförstånd innan beslut fattas. Det finns en oro hos civilsamhället att snäva tolkningar

och bedömningar som inte tar hänsyn till det civila samhällets förutsättningar kan komma att påverka utrymmet för det civila samhället att verka.

Flera beskrev också ökade krav på dokumentation och uppföljning, vilket kan innebära mer administration och i vissa fall utmaningar kring gränsdragningar mot andra regelverk, exempelvis GDPR och arbetsrätt. Samtidigt lyftes att ett tillitsfullt bemötande och dialogbaserad hantering av oklarheter är viktigt. Några uppfattade att demokrativillkor i vissa fall kan användas som stöd för intern utveckling och tydligare arbetssätt.

Bland stödbehoven nämndes särskilt praktisk vägledning om centrala begrepp (exempelvis "företrädare"), utbildningar, FAQ och goda exempel, samt stöd som fungerar även för organisationer som söker bidrag från flera bidragsgivare.

Enkät och diskussion med bidragsgivande aktörer

Som en del av MUCF:s arbete utifrån ett regeringsuppdrag att stötta bidragsgivande aktörer i bland annat tillämpning av demokrativillkor skickades en enkät ut till 32 bidragsgivande aktörer av varierande storlek och inriktning. 16 svar inkom och enkäten följdes upp med genomgång och diskussion med bidragsgivarna.

Enkätsvaren visade att vid tiden för svaren (november 2025) hade endast hälften av de svarande aktörernas förordningar uppdaterats med det nya demokrativillkoret. Knappt hälften av de svarande hade gjort ändringar i sina arbetssätt. Exempelvis infördes nya rutiner för granskning av demokrativillkor, uppdatering av rutiner för omvärldsbevakning och uppdatering av frågor som ställs i ansökningsunderlaget.

14 av 16 svarande aktörer angav att de inte upplevt att relationen till de bidragssökande organisationerna påverkats negativt, och 12 av 16 att de inte upplevt utmaningar vid bedömning av demokrativillkor under handläggningen.

Aktörerna ser att civilsamhället har behov av exempelvis ökad kunskap om och förståelse för demokrativillkor och hur organisationer kan agera förebyggande vid överträdelser. Detta behöver bland annat ske genom tydlighet och enhetlighet mellan bidragsgivande aktörer. På frågan om vilket behov aktörerna själva har anger de bland annat som exempel utbyte av praktiska rutiner och tolkningar i frågor kopplade till tillämpning.

5. Frågor om demokrativillkor

Vem räknas som företrädare?

Med företrädare avses personer som på olika sätt företräder organisationen i Sverige eller internationellt. En internationell företrädare måste ha en ställning där personens agerande har påverkan på svenska förhållanden.

Begreppet omfattar inte bara formella företrädare utan även andra med bestämmande inflytande över verksamheten eller som i övrigt representerar organisationen internt eller gentemot allmänheten, exempelvis ledare, lärare och styrelseledamöter. Även anställda eller uppdragstagare kan vara företrädare om deras roll innebär att de representerar organisationen internt eller gentemot allmänheten. Den som fått i uppdrag att sprida information eller leda ett arrangemang eller en verksamhet som organisationen anordnar kan också vara företrädare. Funktionärer, enskilda medlemmar eller andra med avlägsen koppling till och små möjligheter att påverka verksamhetens inriktning ska däremot inte klassas som företrädare i normalfallet, eftersom dessa normalt inte utövar ett bestämmande inflytande eller representerar organisationen internt eller mot allmänheten.

En viktig aspekt är att organisationen bara kan bära ansvar för en företrädares agerande inom ramen för organisationens verksamhet. Med detta avses enligt regeringen ”i vid bemärkelse de sammanhang som en organisation förekommer i”. Organisationens egna aktiviteter anses alltid ske inom verksamheten, och deltagande som representant i sammanhang som annan aktör anordnar kan i vissa fall anses vara inom verksamheten. När det är fråga om uttalanden på sociala medier blir det avgörande om en personsuttalande kan kopplas till personens funktion som företrädare för den aktuella organisationen. Privata uttalanden utan sådan koppling omfattas alltså inte. Organisationen ansvarar aldrig för någon som falskeligen utger sig för att representera organisationen utan att göra det.

Hur är förhållandet mellan arbetsrätt och demokrativillkor?

Regeringen skriver tydligt i demokrativillkorspropositionen att ”eventuella åtgärder mot en företrädare ska givetvis vidtas med beaktande av andra relevanta bestämmelser, till exempel den arbetsrättsliga lagstiftningen”. En organisation ska alltså inte åsidosätta arbetsrättslig eller annan lagstiftning för att efterleva demokrativillkoret, vilket bidragsgivande aktörers bedömningar behöver ta hänsyn till.

Bedöms unga företrädares agerande på samma sätt som vuxna?

Regeringen är tydlig med att unga företrädares agerande inte ska bedömas på samma sätt som en vuxen. Det anges i propositionen att hänsyn ska tas till företrädares ålder, och att barns förmåga att överblicka vad ett agerande innebär och förstå vilka konsekvenser det kan få normalt ökar med stigande ålder. Regeringen pekar också på att många ledare i barn- och ungdomsorganisationer är unga och att det därför inte är önskvärt att ungas agerande alltid får samma konsekvenser som vuxnas, eftersom det kan påverka viljan till ideellt engagemang.

Vad gäller för civil olydnad?

Det förekommer civilsamhällsorganisationer som både uppmanar till och medverkar i lagöverträdelser, exempelvis genom civil olydnad. Regeringen beskriver civil olydnad som en typ av aktivism där man avstår från att följa lagar eller myndighetsbeslut för att

mobilisera stöd för förändring. Enligt huvudprincipen i bedömningen utifrån det statliga demokrativillkoret bör en organisation som uppmanar till handlingar som strider mot samhällets lagar och regler inte vara berättigad till statsbidrag.

Samtidigt framhåller regeringen att civil olydnad har varit ett betydelsefullt verktyg inom politiska rörelser som tillämpar icke-våld och att civil olydnad haft betydelse för den svenska demokratis utveckling. Mot den bakgrunden anser regeringen att vissa brottsliga handlingar ändå kan bedömas som förenliga med demokrativillkoret. Det kan exempelvis gälla bötesbrottslighet som begås för att möjliggöra dialog, som en form av harmlös vädjan till en majoritet av medborgarna att ompröva en viss ståndpunkt. Agerande kan också anses vara förenligt med demokrativillkoret om det uppenbart syftar till att bevara eller återupprätta demokratiska värden. Bedömningen behöver göras i varje enskilt fall.

Ställer demokrativillkoret krav på antal betjänade i ett trossamfund?

Det nya villkoret om att ett trossamfund ska ha minst 2 500 betjänade som är bosatta i Sverige är ett separat eget villkor som inte är kopplat till demokrativillkor. Kravet infördes dock samtidigt. Detta är ett fristående krav som ställs för att kunna beviljas statsbidrag som trossamfund, på samma vis som det kan ställas separata krav på exempelvis att verksamhet ska ha bedrivits i ett antal år, med en viss geografisk spridning eller att inga skulder finns hos Kronofogden. Om ett trossamfund inte beviljas bidrag på grund av att det inte uppfyller kravet på 2 500 betjänade får de alltså inte avslag på grund av demokrativillkoret, utan på grund av det fristående kravet på antal betjänade.

Hur ska man agera om något sker i organisationen?

Organisationer som strävar efter att följa demokrativillkoret kan hamna i situationer där otillåtet innehåll eller agerande förekommer. Om sådana situationer uppstår kan organisationen ändå få statsbidrag om det finns särskilda skäl. Syftet med detta är att enstaka ageranden inte ska få oproportionerliga konsekvenser för enskilda organisationer.

Regeringen anger att de bidragsgivande aktörernas bedömning av om det finns särskilda skäl ska ta hänsyn till hur organisationen agerar när den får veta att en företrädare handlat på ett sätt som strider mot demokrativillkoret. Det ska särskilt beaktas om organisationen tydligt tar avstånd från agerandet, och om den vidtar lämpliga åtgärder för att förhindra att det händer igen. Om beteendet är återkommande anses organisationen ha kunnat förhindra agerandet och kan då inte undgå ansvar genom att ta avstånd i efterhand. Det gäller exempelvis när samma föreläsare bjuds in flera gånger och uttrycker sig på ett sätt som strider mot demokrativillkoret.

Åtgärderna som tas påverkar om bidrag ändå kan beviljas, och de ska i varje fall framstå som relevanta och rimliga i förhållande till överträdelsen. Om organisationen markerar

kraftfullt och säkerställer att agerandet inte upprepas, till exempel genom att utesluta företrädaren, kan det ses som särskilda skäl för att ändå beviljas bidrag.

Vad ska man tänka på vid arrangemang av föreläsningar och andra evenemang?

En organisation som anordnar en tillställning eller aktivitet får ofta anses bära ansvar för arrangemangets innehåll även när detta tillhandahålls av någon utanför organisationen, till exempel en inhyrd föreläsare. För att organisationen ska hållas ansvarig bör det dock krävas att innehållet samt den anlätades uttalanden eller agerande motsvarar vad organisationen haft anledning att förvänta sig utifrån lättillgänglig information, och att uttalanden och handlingar bedöms i sitt sammanhang. Regeringen anser att det är lämpligt och rimligt att kräva grundläggande efterforskningar om personer som anlitas. Om information varit lättillgänglig avgörs utifrån omständigheterna i det enskilda fallet, bland annat var informationen funnits, hur länge den varit tillgänglig och om överträdelser skett upprepade gånger. Information som enkelt kunnat tas fram genom sökning via internets sökmotorer bör betraktas som lättillgänglig.

Regeringen har betonat vikten av att värna utrymmet för öppna och inkluderande verksamheter där även svåra frågor om demokratins förutsättningar och mänskliga rättigheter kan behandlas. Syftet med demokrativillkoret är inte att hindra nyanserade samtal, diskussioner och debatter. I den enskilda prövningen kan yttrandefriheten behöva beaktas. Detta kan medföra att ett uttalande som skulle kunna bedömas strida mot villkoret inte bedöms göra det med hänsyn till yttrandefrihetsaspekter. Organisationer och enskilda företrädare har långtgående yttrandefrihet. Det bör exempelvis vägas in om en föreläsare bjudits in till ett sammanhang där åsikter inte lämnas oemotsagda, till exempel för att delta i en debatt. Samtidigt innebär rätten för enskilda personer och organisationer att yttra sig dock inte att alla uttalanden bör vara förenliga med att beviljas statsbidrag.

På vilket sätt omfattas samarbetsorganisationer av demokrativillkoret?

När andra typer av organisationer än trossamfund ansöker om projektbidrag så omfattar demokrativillkoret inte bara den egna organisationen. Då omfattas också ageranden av samarbetsorganisationer och företrädare för dessa. Detta gäller under förutsättning att samarbetet mellan organisationerna sker inom ramen för det aktuella projektet. Vid organisations- eller verksamhetsbidrag omfattas inte samarbetsorganisationer eller dess företrädare. Den egna organisationen kan dock fortfarande hållas ansvarig för uttalanden som en samarbetsorganisation eller dess företrädare gör vid en föreläsning eller ett panelsamtal som den egna organisationen arrangerar (se svaret på frågan "Vad ska man tänka på vid arrangemang av föreläsningar och andra evenemang?").

Det är inte heller alla former av samarbeten inom ramen för ett projekt som omfattas. Om en samarbetsorganisation går in som medfinansier vid en ansökan omfattas den tydligt, men vid andra former av samarbeten krävs det att samarbetet har någon form av

varaktighet. Det behöver dock inte vara fråga om ett formellt samarbete, utan det kan vara tillräckligt att det framgår att statligt kontrollerade medel avsedda för projektet kommer att komma samarbetsorganisationen till godo. För bidrag till folkbildningen ser detta lite annorlunda ut. Där omfattas samarbetsorganisationer i bredare bemärkelse. Vid frågor som rör det hänvisas till Folkbildningsrådet.

Gäller demokrativillkoret i all bidragsgivning till civilsamhället?

Demokrativillkoret är infört för att skapa enhetlighet i den statliga bidragsgivningen. Det innebär att MUCF och andra bidragsgivande aktörer som fördelar bidrag utifrån lagar och förordningar som innehåller villkoret, måste pröva villkoret när de handlägger. Det förekommer statlig bidragsgivning där det enhetliga demokrativillkoret inte implementerats. Det gäller Sida, som fördelar bidrag till biståndsorganisationer. I den förordning som reglerar Sidas bidragsförmedling finns inte demokrativillkoret med. I stället finns ett annorlunda utformat ”demokratikriterium” som Sida ska beakta i sin verksamhet (se 5 §, 6p. förordning 2025:269).

Kommuner är inte bundna av det statliga demokrativillkoret. Det är en kommunal fråga om, och i så fall på vilket sätt, de vill ställa liknande krav. Regeringen har dock uttryckt att den vill att demokrativillkoret ska vara normerande även för den kommunala bidragsgivningen. I praktiken kan det alltså vara så att vissa kommuner använder demokrativillkoret, medan andra inför egna lokala demokrativillkor, och några väljer att inte ha ett sådant villkor alls. Många kommuner har sedan tidigare haft egna demokrativillkor utifrån den specifika kommunens önskemål och krav.

6. Diskussionsfrågor vid dialog den 10 mars

Syftet med dialogen är att civilsamhällesorganisationer och bidragsgivande aktörer ska få dela perspektiv och erfarenheter med varandra. Till stöd för detta finns följande diskussionsfrågor:

1. Utifrån era erfarenheter av tillämpningen av demokrativillkoret hittills, vilka aspekter upplever ni som mest angelägna att dela med er av för att tillämpningen ska fungera bra framöver?
2. Hur kan dialogen mellan enskilda bidragsgivande aktörer och sökande organisationer utvecklas för att underlätta tillämpningen av demokrativillkoret?
3. I demokrativillkorspropositionen finns särskilda undantag som kan göra att bidrag kan lämnas även om det förekommit agerande som faller under exkluderingsgrunderna. Hur ser ni, bidragsgivande aktörer och sökande organisationer, på möjligheterna och utmaningarna med att tillämpa respektive åberopa dessa undantag?